

I. FILOZOFIA

Filozofia [gr., ‘umiłowanie mądrości’ < **philēō** ‘miłuję’, **sophía** ‘mądrość’], - oznaczała umiłowanie mądrości, czyli nieustanne dążenie do wiedzy i poszukiwanie pewności, odpowiedzi na trudne pytania dotyczące życia, śmierci, itp.

Filozofia zrodziła się w starożytnej Grecji. Za pierwszego filozofa uchodzi Tales z Miletu żyjący na przełomie VII i VI wieku p. n. e. Pierwsi filozofowie koncentrowali swe zainteresowania na przyrodzie, pytali o genezę i strukturę świata otaczającego człowieka. Następnie w centrum zainteresowań znalazł się człowiek i wspólnota ludzka. Pytano wówczas o drogi do osobistego szczęścia oraz o miejsce człowieka w społeczności ([epikureizm](#), [stoicyzm](#)), poszukiwano najlepszych form organizacji państwa i sposobów sprawowania władzy ([sofiści](#)).

Główni filozofowie to Platon i Arystoteles. Wszystkich starożytnych filozofów przedstawił Rafael Santi - fresk „Szkola Ateńska”

„Szkola ateńska” to słynny fresk Rafaela Santi, który zdobi wnętrze **Pałacu Watykańskiego**, a dokładnie komnaty Stanza Della Segnatura. Powstał on w pierwszej dekadzie XVI w. Malarz przedstawił tutaj prawie wszystkich starożytnych filozofów.

W centralnej części fresku widać **Platona i Arystotelesa**. Pierwszy z nich wskazuje ręką na niebo, drugi wykonuje analogiczny gest w kierunku ziemi. Platon ma twarz mistrza renesansowego malarstwa – Leonarda da Vinci i trzyma w ręku pisma kosmologiczne

Zenon i Epikur

ZENON I EPIKUR

Duże znaczenie miały trzy szkoły filozoficzne: stoicy, epikurejczycy i sceptycy. Na obrazie Rafaela przypadło im miejsce peryferyjne, po lewej stronie obrazu, pod półnagim młodzieńcem ze zwojami rękopisów. Ten w zielonym wieńcu to **Epikur**, a po drugiej stronie księgi namalowany został **Zenon z Kition**, założyciel szkoły stoickiej. Pozwala to domyślać się, że głowa widoczna pomiędzy nimi należy do jakiegoś sceptyka.

Epikureizm (hedonizm) – kierunek [filozoficzny](#) zapoczątkowany w starożytności przez [Epikura](#) , w ok. 306 r. p.n.e. kontynuowany także w czasach nowożytnych. Dla epikurejczyków najważniejsze jest [szczęście](#) , które upatrywali w [przyjemności](#) . Kluczowym pytaniem było: jak osiągnąć szczęście w życiu doczesnym.

Epikur zalecał:

- cieszyć się drobnymi przyjemnościami dnia codziennego, współodczuwać radość życia innych istot, podziwiać przyrodę,
- odczuwać radość samego życia (to, że żyjemy jest już radością!)
- unikać nadmiernego wysiłku, jednak bez ignorowania własnych podstawowych potrzeb,
- regularne i skromne odżywiać się ,
- rozwijać własny umysł przez dysputy i czytanie, aby osiągnąć trzeźwy osąd rzeczywistości

Carpe diem (łac.), dosłownie „chwytaj (skub) dzień” – sentencja pochodząca z poezji [Horacego](#), zawarta w *Pieśniach* (1, 11, 8). „Chwytaj dzień, bo przecież nikt się nie dowie, jaką nam przyszłość zgotują bogowie...”

Stoicyzm- Nurt w dziejach filozofii utworzony przez Zenona z Kition (ok. 336 - 264 p.n.e.) i rozwijany przez wielu antycznych filozofów greckich i rzymskich.

Stoicyzm to przeświadczenie, że najwyższym dobrem dla człowieka jest szczęście, mające swoje źródło w poczuciu, że niezależnie od okoliczności, człowiek może całkowicie polegać na sobie i że wszystko, co wartościowe, zawiera się w jego duszy; człowieka, który osiągnął taki stan, stoicy nazywali mędrce, a jego dobro cnotą; stoicki mędrzec,

zawsze doskonale panujący nad sobą, uświadamia sobie dzięki rozumowi konieczność przenikającą naturę i działa zawsze zgodnie z nią.

"Stoicyzm", opiera się na zasadzie osiągnięcia szczęścia przez wewnętrzną dyscyplinę moralną, sumienne spełnianie tych obowiązków, które spadają na nas naturalną kolejną rzeczą, oraz odcięcia swoich emocji od zdarzeń zewnętrznych, czyli utrzymywania stanu spokojnego szczęścia niezależnie od zewnętrznych warunków.

cnota

1. «zespół dodatnich cech moralnych»
2. «przestrzeganie zasad etyki»
3. «czyjeś dodatnie cechy charakteru»

II. Pieśń jako gatunek literacki.

Pieśń- Najstarszy i najbardziej powszechny gatunek poezji lirycznej, związany genetycznie z muzyką. W tradycji antycznej występowała jako składnik zbiorowych obrzędów.

Pieśń, jako klasyczny typ wiersza lirycznego, **stworzył Horacy**, nawiązując do greckiej liryki solowej. Jego utwory (**Carmina**), zwane też odami, stały się źródłem tradycji nowożytnej pieśni.

Pieśń to utwór liryczny podzielony na strofy, zwykle o tematyce poważnej. **Główne cechy to:**

- prosta budowa
- układ stroficzny
- refren,
- rytm

Pieśni obejmuje utwory różnorodnie tematycznie, zależne od okoliczności, którym towarzyszą:

- pieśni obrzędowe,
- religijne (psalmy)
- patriotyczne,
- wojenne,
- miłosne,
- biesiadne,
- pochwalne.
- dziękczynne,
- błagalne,
- żałobne,

Hymn- (z greckiego *hýmnos* – *pieśń pochwalna*) – Jest to pieśń o charakterze **podniosłym**, nawet patetycznym i **apostroficznym** (apostrofa-bezpośredni zwrot do adresata). Może dotyczyć **konkretnej osoby** (choć dzieje się to rzadko), **religii** (konkretnego bóstwa, np. „czego chcesz od nas Panie...” J. Kochanowskiego) lub **idei** (np. miłości do ojczyzny-hymn narodowy).

W literaturze średniowiecznej miał charakter niemal wyłącznie religijny. Współcześnie utożsamiany z pieśnią patriotyczną.

Cechy hymnu

- podniosły i **patetyczny** charakter,
- tematyka poważna dotyczy wartości najwyższej wagi (treści patriotyczne, religijne, itp.)
- budowa stroficzna , powtórzenia, **paralelizm** ,
- zwykle ma charakter oficjalny i przeznaczony jest do zbiorowego wykonania, stąd najczęściej zbiorowy podmiot liryczny, który wyraża pragnienia zbiorowości,
- Występuje je **apostrofa**, zwłaszcza gdy hymn ma religijny charakter

Przypomnienie!!!

Patos	<ol style="list-style-type: none"> 1. «podniosły charakter zdarzeń o wielkim, historycznym znaczeniu» 2. «ton lub styl mówienia lub pisania podkreślający wzniosłość tematu» 3. «sztuczny sposób wysławiania się, pełen górnolotnych słów i wyrażeń» 	patetyczny <ol style="list-style-type: none"> 1. «podniosły, uroczysty, pełen powagi» 2. «przesadnie uroczysty, sztuczny»
Paralelizm	paralelizm <ol style="list-style-type: none"> 1. «równoległe występowanie rzeczy lub zjawisk podobnych pod pewnym względem» 2. «tożsamość lub podobieństwo treściowe, kompozycyjne lub składniowe kilku części utworu, zdań, wersów» 	paralelizm stroficzny – oparty na powtórzeniu budowy strof , Przejawem paralelizmu są rytm i rym oparte na powtarzalności analogicznych i równoważnych elementów. Odmianą paralelizmu jest refren (<u>powtórzenie dosłowne lub z niewielką zmianą części wersu, całego wersu lub strofy w stałych miejscach układu stroficznego: na końcu kolejnych strof, lub między strofami</u>).
apostrofa	«figura retoryczna polegająca na zwróceniu się do fikcyjnego adresata, nadająca wypowiedzi patetyczny charakter» W literaturze: bezpośredni, podniosły zwrot do adresata (osoby, bóstwa, idei, wydarzenia, pojęcia lub przedmiotu), np.: Litwo, Ojczyzno moja!;	Wykorzystuje się ją w celu wywołania określonego wrażenia odbiorców, wprowadzenie nastroju Skojarz apostrofę... <ul style="list-style-type: none"> • z zawołaniem do kogoś lub czegoś, • z formą wołacza rzeczowników i ich określeń, • z trybem rozkazującym czasowników, • z uroczystym, podniosłym stylem, • z przemówieniem (• z modlitwami (wszystkie modlitwy zawierają apostrofy do kogoś – Boga, świętych, Matki Boskiej), • z liryką apelu (inwokacyjną) – jeśli cały utwór liryczny jest skierowany do jakiegoś adresata („ty” lirycznego).

III. Pieśni Jana Kochanowskiego:

Tytuł	Temat	Budowa	Środki stylistyczne	Wnioski
Pieśń XIX zwana „Pieśnią o dobrej sławie.”	<p>O przemijaniu i życiu na ziemi.</p> <p>Refleksje o człowieku, o celach jego życia i zasadach działania</p> <p>Poeta tłumaczy, na czym polega cnota dobrej sławy.</p> <p>Wyraża renesansowe pragnienie pozostania w pamięci następnych pokoleń "w dobrej sławie".</p>	<p>-Budowa stroficzna: sześć czterowersowych zwrotek. -Każdy z wersów jest trzynastozgłoskowcem. – Występują rymy: aabb (miłą – siłą, żywotem – potem).</p> <p>Liryka bezpośrednia. Podmiot liryczny zwraca się do ludzi, który przekazuje konkretne nauki. Utożsamia się z czytelnikami, z odbiorcami tego wiersza.</p> <p>Podmiot to poeta-myśliciel obdarzony szczególnym przywilejem i prawem do "edukowania" swoich czytelników.</p>	<p>-Pytanie retoryczne („azaby go lepiej dał w cieniu darmo potem?”), - Epitet („dobre obyczaje”). Utwór jest ubogi pod względem zastosowanych środków stylistycznych.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pan Bóg, stwarzając człowieka, dał mu nie tylko ciało, ale także rozum i mowę. Dzięki temu człowiek stał się istotą wyjątkową, odróżniającą się od innych stworzeń. 2. Rzeczy materialne, ziemskie przemijają, „zniszczyje ciało”, jedyne co może pozostać po człowieku to dobre imię. 3. Człowiek powinien służyć ojczyźnie najlepiej jak tylko potrafi, zgodnie ze swoimi umiejętnościami. Każdy jest przeznaczony do robienia tego, co potrafi najlepiej. Poeta chce, aby ci, którzy są odważni i waleczni brali udział w bitwach w obronie ojczyzny i swej wiary, zaś ci, którzy posiadają wiedzę i zdolność pięknej wymowy, powinni nauczać innych. 4. Celem naszych działań powinien być pożytek dla ojczyzny. 5. Każdy z nas dostał talent, który powinien wykorzystać, każdy ma swoje posłannictwo - może to być krzewienie dobrych obyczajów, ustanawianie sprawiedliwych praw czy walka z wrogiem. Człowiek pragnący sławy winien przestrzegać "praw ojczystych", stać na straży swobód obywatelskich i wolności. 6. Lepiej jest oddać swoje życie za sławę osiągniętą walecznymi uczynkami, niż umrzeć w zapomnieniu. 7. Kochanowski zwraca uwagę na patriotyzm, szacunek dla tradycji, zachowanie godności. Dziś dobrą sławę moglibyśmy nazwać dbaniem o dobry wizerunek, dobre imię.

<p>Pieśń II</p> <p>„ Serce roście patrząc na te czasy ..”</p>	<p>Zachwyt podmiotu lirycznego nad otaczającym go światem.</p> <p>Przedstawienie piękna i doskonałości świata..</p> <p>Rozmyślania nad ludzkim losem.</p> <p>Rozważania o szczęściu</p>	<p>Pieśń stroficzna, ponieważ składa się z siedmiu strof. Każda strofa dzieli się na cztery dziesięciosylabowe wersy.</p> <p>Rymy aabb, żeńskie, parzyste, dokładne, które nadają pieśni melodyjność, ładne brzmienie. np. czasy-lasy leżał- zbieżał</p> <p>Kompozycja. Utwór dzielimy na dwie części: opisową i refleksyjną. W części pierwszej znajdują się opisy przyrody a w drugiej zapisy refleksji nad naturą człowieka.</p> <p>Zgodność przedziałów składniowych i granic poszczególnych wersów nadaje mu spokojny rytm, co współgra z treścią utworu – ideałem spokojnego i szczęśliwego życia.</p> <p>Podmiot liryczny ujawnia się dopiero w ostatniej strofie utworu (wskazują na to zaimki <i>mną</i> i <i>moim</i>). W ten sposób dowodzi, że zaprezentowany tu światopogląd jest także jego własną filozofią życia. Ponieważ uczyniło go to szczęśliwym, zachęca innych do przyjęcia jego systemu wartości.</p>	<p>-Personifikacja przyrody : <i>świat sie wszystkim śmieje, zboża wstały, ptacy sobie gniazda obmyślają, co przydaje jej dynamizmu.</i></p> <p>-metafora: "serce roście",</p> <p>- apostrofa: "Nie gardź moim chłodnikiem chruścianym.",</p> <p>- epitety: "gołe lasy", "wóz najcięższy", "polne łąki", "czystej wodzie",</p> <p>- animizacja: "Lody zeszyły a po czystej wodzie Idą statki i ciosane łodzie"</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jest wyrazem typowego optymizmu renesansowego. 2. Przyroda zachwyca swoim pięknem i zdolnością odradzania się. 3. Rozważania o szczęściu prowadzone są w duchu filozofii stoickiej. Szczęście to bowiem stan umysłu, a jego podstawą jest czyste sumienie. 4. Kontrastowe zestawienie człowieka uczciwego z człowiekiem nieprawym. Ten, kto ma czyste sumienie, żyje w zgodzie ze sobą, czerpie radość z codziennych zajęć. Ten " kogo gryzie mól zakryty, czyli człowiek wypełniony negatywnymi emocjami, zmagający się z ciężarem popełnienia haniebnych czynów – nie umie radować się swoim istnieniem: 5. Najwyższymi wartościami w życiu powinny być według poety: cnota, prawość charakteru, uczciwość, umiejętność zachowania umiaru. 6. Kochanowski odwołuje się do filozofii antyku: stoicyzmu i epikureizmu. Uważa bowiem, że człowiek powinien kierować się cnotą i zachowywać równowagę duchową, ale także z umiarem korzystać z życia. 7. Utwór jest pochwałą spokojnej i skromnej egzystencji, życia w zgodzie z naturą i uniwersalnymi zasadami moralnymi. 8. Cnotą szczególnie opiewaną przez stoików była cnota umiaru – umiejętność zachowania równowagi w każdej sytuacji, w radości i w smutku. Nie potępiali oni doczesnych przyjemności, choć przestrzegali przed zbyt zachłannym korzystaniem z życia. Zalecali wszechobecny spokój i stabilność duchową.
---	---	--	---	---

<p>„ Czego chcesz od nas panie..?”</p>	<p>Utwór pochwalny (hymn) na cześć Boga-artysty!</p> <p>Pochwała Boga , który tworzy najlepszy z możliwych światów - różnorodny w bogactwie, oczarowujący człowieka pięknem. Jest to również świat logiczny, uporządkowany i posiadający własną hierarchię (oczywiście najwyżej stoi tu Bóg).</p> <p>Taka wizja, zgodna z Biblią, stała się manifestem myśli humanistycznej w Europie.</p>	<p>- Utwór stroficzny: siedem czterowersowych strof. Wiersz sylabiczny, ponieważ występuje jednakowa liczba sylab w wersie (13),</p> <p>- stała <u>średniówką</u> (czyli przedział intonacyjny, czytając, robimy w tym miejscu krótką pauzę) po siódmej sylabie (7 + 6),</p> <p>-regularne rymy żeńskie</p> <p>Utwór jest monologiem lirycznym, który stanowi podstawową formę liryki bezpośredniej. W liryce tej podmiot ujawnia się w pierwszej osobie i wprost mówi o swoich myślach, pragnieniach.</p> <p>- Występuje podmiot liryczny zbiorowy /my/, który wypowiada się w imieniu wszystkich ludzi. Podmiotem lirycznym jest człowiek wierzący, który już na początku w formie apostrofy zwraca się do Boga. Mówi on w imieniu pewnej grupy ludzi.</p>	<p>-apostrofy /np. „Kościół Cię nie ogarnie”/</p> <p>- pytania retoryczne /np. „Czego chcesz od nas Panie...?”/</p> <p>- epitety /np. „biały dzień”/</p> <p>- metafory /np. „Tyś niebo zbudował i złotymi gwiazdami ślicznieś uhaftował”/</p> <p>- wykrzyknienia /np. „Bądź na wieki pochwalon, nieśmiertelny Panie”/</p> <p>- apostrofa / „czego chcesz od nas Panie?”</p> <p>Wszystkie środki składają się na podniosłość stylu.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedstawia nam obraz Boga - architekta, artysty, który stworzył idealny, uporządkowany świat. 2. Bóg jest niepojęty, nie da się go w żaden sposób ogarnąć. 3. Bóg opiekuje się człowiekiem i bezinteresownie obdarza człowieka różnymi darami. Nie pragnie od człowieka żadnych darów. Człowiek może jedynie okazywać Mu za wszystko wdzięczność. 4. Bóg jest nie tylko dobry, ale także mądry i posiada moc. 5. Wszystkie elementy świata się dopełniają i tworzą zgodną całość. 6. Kochanowski w utworze chwali Stwórcę i jego idealne dzieło. Jest harmonijny : dzień - noc", lato - zima, ziemia - otchłań itp. Tu wszystko ma swoje miejsce. 7. Bóg przedstawiony jest jako potężny stwórca, który jest dobrotliwy i hojny dla wszystkich ludzi, pomaga wszystkim w trudnych chwilach i chce, aby byli szczęśliwi.
--	---	---	--	---